

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНШОМОВНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ФОРМУВАННІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Обґрунтовано, що метою підготовки дитини в сучасній школі є формування творчої, всебічно розвинутої, духовно збагаченої особистості з науковим світоглядом, ґрунтовними професійними знаннями. Виходячи із цього, зміст сучасної професійної підготовки повинен бути спрямованим на формування вчителя, здатного працювати в системі, що характеризується взаємодією різних культур, відповідно до вимог сучасного соціуму, відродження особистості, відновлення загальнолюдських цінностей.

Під педагогічним потенціалом ми визначаємо здатність певного елемента педагогічної системи ефективно досягати певної мети шляхом реалізації означених завдань. Педагогічний потенціал англomовної дитячої літератури полягає у здатності сприяти навчанню, розвитку та вихованню дитини. Гарно, кваліфіковано підібрана дитяча книжка завжди є сильним засобом розумового виховання й формування художньо-естетичних уподобань і смаків дитини. Дитяча література може бути використана в процесі морального, економічного, екологічного виховання. Дитяча англomовна література – це художня, науково-популярна, науково-фантастична, науково-художня література, створена спеціально для дітей, що включає найкращі класичні, фольклорні, поетичні та прозові твори, написані англійською мовою. Сучасна англomовна література для дітей – кращі зразки сучасної художньої, науково-популярної, науково-фантастичної, науково-художньої літератури, написані англійською мовою з урахуванням жанрового розмаїття англomовної літератури.

Культура – поняття багаторівневе і складне, інтегрує в собі елементи менталітету, релігійних вірувань, побутових і політичних характеристик цього суспільства, його історії та її впливу на сьогодення. Вітчизняні педагоги відзначають, що вчителі мають бути готові залучати дітей до скарбів світового мистецтва через знайомство з культурою окремих цивілізацій чи країн. Педагоги сучасності наголошують на тому, що виховний потенціал окремих предметів шкільного курсу залишається поза увагою вчителів, зокрема мова йде про такий компонент іноземної мови, як соціокультурна компетенція.

У статті визначено, що соціокультурна компетенція є обізнаністю учня з культурою та соціально-побутовим устроєм того народу, мова якого вивчається, що має привести до подальшого розуміння філософських та естетичних характеристик мови і стимулювати подальший інтерес до вивчення мови.

Ключові слова: соціокультурна компетенція, дитяча література, іноземна мова, педагогічна компетенція, підготовка фахівця, англomовна література, культура, молодший школяр.

Література завжди є одним із визначальних чинників культури народу, вивчення літератури сприяє розширенню загального світогляду учня. Вивчаючи будь-яку мову, дитина засвоює не тільки слова, їх сполучення та видозміни, а й безліч понять, поглядів на речі, велику кількість думок, художніх образів, логіку й філософію мови. Уже з моменту, коли дитина уперше знайомиться з дитячою книжкою, вона залучається до культури народу, мову якого вона вивчає.

Мета статті полягає у визначенні педагогічного потенціалу, тих можливостей, які має англomовна дитяча література у формуванні соціокультурної компетенції учнів молодших класів.

Культура – поняття багаторівневе і складне, інтегрує в собі елементи менталітету, релігійних вірувань, побутових і політичних характеристик цього суспільства, його історії та її впливу на сьогодення. Вітчизняні педагоги Д. Джола й А. Щербо відзначають, що вчителі мають бути готові залучати дітей до скарбів світового мистецтва через знайомство з культурою окремих цивілізацій чи країн. Педагоги сучасності наголошують на тому, що виховний потенціал окремих предметів шкільного курсу залишається поза увагою вчителів, зокрема мова йде про такий компонент іноземної мови, як соціокультурна компетенція. Соціокультурна компетенція є обізнаністю учня з культурою та соціально-побутовим устроєм того народу, мова якого вивчається, що має привести до подальшого розуміння філософських та естетичних характеристик мови і стимулювати подальший інтерес до вивчення мови [6]. У цьому контексті Н. Грудова пише: «Вивчення історії, географії, звичаїв і традицій, нарешті культури даного народу, носія мови, що вивчається, є потужним стимулюючим фактором процесу виховання одночасно. Виховний аспект формування соціокультурної компетенції, зважаючи на сутність практичного, освітнього та розвиваючого аспектів процесу покликаний:

– виховувати в учнів повагу до народу – носія іноземної культури;

– забезпечити у процесі навчання спілкування у формі діалогу, усвідомлення кожним учнем образу «я» як носія певної культури та духовних цінностей свого народу, сприяти тим самим розумінню загальнолюдських цінностей та пріоритетів, формуванню світогляду учнів;

– виховувати культуру спілкування, прийнятну у сучасному цивілізованому світі;

– стимулювати і розвивати пізнавальну активність учнів, формувати у них культуру розумової праці;

– виховувати в учнів розуміння іноземної мови як засобу інтернаціонального спілкування та джерела ознайомлення з новою національною культурою» [3, с. 171]. Цілі виховного аспекту формування соціокультурної компетенції перегукуються зі ст. 29 Конвенції про права дитини, Концепцією національного виховання дітей у національній системі освіти («... освіта дитини повинна бути спрямована на розвиток особи,

талантів дитини в їх якнайповнішому обсязі, ... підготовці дитини до свідомого життя у вільному суспільстві, в душі розуміння терпимості ... та дружби між усіма народами, етнічними та релігійними групами, а також особами з корінного населення»). Важливим чинником соціокультурного виховання особистості в процесі вивчення англійської мови є література [7].

Швидкий результат взаємодії героїв та обставин у дитячому художньому творі спрощує для дитини необхідне проведення паралелей між дією та протидією, вчинком і розплатою за нього. Це дає дитині змогу отримати уявлення про речі, які можна робити, і про речі, які не можна робити, про шляхи вирішення певних морально-етичних протиріч, із якими стикається людина упродовж свого життя [5]. Залежно від культури, суб'єктом якої створено твір для дитини, він буде містити елементи етносу (моральні норми поведінки, звичаї, традиції). Про мову загалом К. Ушинський писав, що це «плоди і думки, і почуття тисяч поколінь.» В одному з добре відомих творів, що має назву «Рідне слово», педагог так формулює мету вивчення іноземної мови взагалі: «Перша мета – ознайомлення з літературою того народу, мову якого вивчають. Друга мета – дати засіб логічного розвитку розумові, бо засвоєння організму кожної мови дає щодо цього засоби найкращої розумової дисципліни, особливо, коли ця мова розвинена так органічно, як мова Греції та Риму. По-третє, іноземні мови вивчаються як засіб словесно чи мовно вступати в стосунки з людьми тієї нації, мову якої ми вивчаємо, і, нарешті, по-четверте, для того, щоб розмовляти чи листуватися цією мовою з нашими земляками, які володіють практично тими ж самими іноземними мовами» [9, с. 129].

Знайомство з дитячою англійською книжкою найчастіше розпочинається з фольклору, казок, легенд. Праматір'ю всіх фольклорних жанрів (пісень, обрядових пісень, приказок, забавок, казок, легенд, переказів) є міфологія. Залежність фольклорних творів від міфології простежується дуже чітко й визначається мовним фактором. Найбільш показовою є залежність казки (як улюбленого дітьми жанру фольклору) від міфу, може бути окреслена певними параметрами. Природа народних казок становить невід'ємну частину мовно-інформаційного аспекту самотності країни, бо будь-яка національна мова є «основним засобом згуртування етносу, його розвитку, зрештою, його самоусвідомлення, як нації» [1, с. 64]. Невичерпний духовний потенціал слова й мови, за О. Братком-Кутинським, передбачає для мовця необхідне пізнання самого себе, людську доконечну потребу пізнати життя слова в собі лише як одухотвореної істоти, що прирівнюється до духовно-релігійного поняття «Бог», бо «кожне слово має свою історію та міфологічне коріння, і в такий спосіб кожна мова є своєрідним джерелом і матеріалом для ресторації первісного світоглядного етносу» [1, с. 91]. Таке формулювання перегукується з біблійними: «Споконвіку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог». Тенденційною є поляризація укладу життя, котра виразно простежується в прислів'ях, *nursery rhymes*, казках, піснях. Мова етносу загалом, а отже, мова народних казок, зберігаючи загальну структуру, перебуває в постійному розвитку, коли етимологічне значення деяких слів принципово змінюється. Органічним є зв'язок мови фольклору з національним менталітетом, насамперед із давніми обрядами, віруваннями, звичаями тощо [4]. Також ознакою фольклору є специфічні просторово-часові виміри, які значно перевершують реальні просторові параметри: наявність поняття «нікуди» (де-не-де, коли-не-коли, *once upon a time* ...). Сучасний педагог В. Буренко, досліджуючи проблему сприймання дитиною художньої літератури, доходить висновку, що однією з показових ознак дитячого фантазування є відсутність факторів часу та простору [2, с. 82]. Суто літературним питанням є генезис та еволюція жанру казки. На думку А. Митаренко, казка народилася з міфу: «... казка не є щось меншоважливе у порівнянні з міфом, від якого вона виникла» [8, с. 358].

Логічним є твердження, що казку треба вивчати у порівнянні з текстами міфів, вичленовуючи неодмінно обряд і ритуал, запозичені казкою від міфу, а також релігійну основу та містичну функцію мови. Моментом відокремлення казки од міфу вчений вважає перетворення священного сюжету на сюжет профанаційний, тобто художній. З другого боку, набувши автономності і втративши елементи обряду та ритуалу, казка в мовному плані набуває ігрової форми, котра «... захоплює як дорослого, так і дитину» [8, с. 142].

На особливу педагогічну увагу заслуговують такі аспекти казки:

- нашарування інформації різних історичних епох;
- той факт, що для дитячого аналізу є придатними естетичний ідеал твору, мовні образи, символіка, підтекст;
- моральним ядром казки, як і будь-якого фантастичного твору, є завжди таємничість, художній вимисел, сутність якого полягає в манері показування достовірності подій і фактів.

Казка є твором, що його створено для дитини, привабливим для педагога з погляду використання його потенціалу в педагогічному процесі через низку особливих рис, а саме:

- зрозуміло викладений сюжет (не складний, із наявністю невеликої кількості героїв і можливістю простих взаємин між ними);
- книжка є невеликою за обсягом;
- обов'язково чітко простежується наявність зав'язки – кульмінації – розв'язки;
- обов'язково показовою є розв'язка;
- легко простежується зв'язок між діями головних героїв твору та результатом;
- оптимістична кінцівка;
- позитивізм (завжди любов і добро є сильнішими за ненависть і зло);
- наявність чарівного елемента, технічно незрозумілого, але привабливого водночас (чарівна паличка, чоботи-скориходи), що само собою передбачає, «кодує» наявність Вищого розуму, сили, що є недосяжною

для пересічної людини, до якої людина може залучитися лише через великі страждання або велику любов. Така сила також підлягає поляризації (добре – зло), але єдиним непоборним фактором чарівної сили є любов, що завжди є доброю. Це, у свою чергу, перегукується з біблійним висловом «Бог є любов», створюючи підґрунтя до появи та виховання в людини віри в добро, у світло. Виховання віри в добро, у світло, у любов до Бога є одним із найважливіших завдань морального, релігійного, етичного виховання [7].

Особливої актуальності як чинник соціокультурного виховання дитяча книжка набирає в Україні через те, що матеріальне становище середніх навчальних закладів зазвичай не дає змоги придбати якісні відео-, аудіо-, комп'ютерні курси іноземної мови, а кількість інформації, яка щоденно проходить через мозок пересічної дитини іноземною мовою, надзвичайно мала, вона є значно меншою за кількість подібної інформації в країнах Західної Європи. Більш-менш доступними є лише мультфільми, у яких герої спілкуються іноземною мовою, і низка нескладних комп'ютерних ігор, що не є безпосередньо орієнтованими на вивчення мови. Вітчизняний науковець А. Митаренко наголошує: «Літературному твору притаманні всі засоби виразності мистецтва, в цілому він є носієм емоцій, почуттів, йому властиві форма і ритм, композиція. Мистецтво слова – чарівне, розумне, добре, здатне докорінно змінити духовний світ дитини. Вплив художнього слова подібний до впливу музики на особистість. Спілкування з літературною спадщиною з дитячих років допомагає нормальному розвитку художнього світу дитини» [8, с. 4].

Вагомим стимулом до читання книжки для дитини є ілюстрація. Вона допомагає дитині співвіднести колір зі звуком, образ зі словом, що підсилює естетичне враження від книги. Ілюстрація також дає оцінку (морально-естетичну) певним героям чи подіям (кольором, спеціальною художньою технікою виконання малюнка, композиційним його вирішенням). Відбувається асоціація прекрасного з добрим, потворного зі злим. Поширені категорії «добре – зло», «прекрасне – потворне» є одними з найперших, які засвоюють діти в процесі особистісного розвитку. Вони є водночас найскладнішими, оскільки їх змістові характеристики прямо пропорційно залежать від релігійних, суспільних, політичних етнокультурних пріоритетів соціуму, в якому зростає дитина. Дитяча художня література через свою специфіку (доступність, простоту, відсутність складного психологічного аналізу, чітку мету твору) завжди є спрямованою на загальнолюдські цінності, які не є змінюваними залежно від епохи, політичних колізій і місця проживання людини [2].

Свою першу інформацію про наявність економічних відносин у суспільстві людини та засоби їх реалізації дитина отримує також із дитячої літератури, адже в реальному житті вона не має змоги взяти участь в економічній сфері діяльності людства через відсутність власного капіталу, юридичної дієздатності й необхідних правових знань. Дитяча книжка частково компенсує брак відповідних знань. Її можна вважати важливим фактором розумового, естетичного, художнього, морально-етичного виховання, етнокультурного економічного виховання, що спонукає до пошуку і створює широкі можливості для дитячої творчості. Відома шведська письменниця А. Ліндгрєн, авторка багатьох відомих творів для дітей, лауреат Нобелівської премії, неодноразово писала про те, що діти можуть творити – і вони це роблять, коли читають.

Висновки. Література завжди є одним із визначальних чинників культури народу, вивчення літератури сприяє розширенню загального світогляду учня. Вивчаючи будь-яку мову, дитина засвоює не тільки слова, їх сполучення та видозміни, а й безліч понять, поглядів на речі, велику кількість думок, художніх образів, логіку й філософію мови. Уже з моменту, коли дитина вперше знайомиться з дитячою книжкою, вона залучається до культури народу, мову якого вона вивчає. Учителі мають бути готові залучати дітей до скарбів світового мистецтва через знайомство з культурою окремих цивілізацій чи країн. Соціокультурна компетенція є обізнаністю учня з культурою та соціально-побутовим устроєм того народу, мова якого вивчається, що має привести до подальшого розуміння філософських та естетичних характеристик мови і стимулювати подальший інтерес до вивчення мови.

Використана література:

1. Братко-Кутинський О. Феномен України. Київ : Газета «Вечірній Київ», 1996. 300 с.
2. Буренко В. М. Особливості навчання англійської мови учнів першого класу. *Іноземні мови в сучасній школі*. 2012. № 2. С. 7–9.
3. Грудова Н. Творчий потенціал соціокультурного компоненту процесу вивчення іноземної мови / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. *Актуальні проблеми формування творчої особистості вчителя початкових класів* : збірник матеріалів другої Всеукраїнської науково-практичної конференції (17–18 жовтня 2001 р.). С. 170–175.
4. Дубасенюк О. А. Провідні мікрочинники соціалізації підлітка. *Професійна освіта: педагогіка і психологія : польсько-український журнал*. 2003. С. 203–213.
5. Казанцева І. Творча діяльність як засіб формування міцності знань школярів. *Рідна школа*. 2001. № 2. С. 26–28.
6. Кравченко І. М. Методичні рекомендації вчителю, який викладає в 1 класі. *Англійська мова в початковій школі*. 2012. № 10. С. 5–7.
7. Кульчицька О. І. Дізнаємося про вікові особливості дітей дошкільного віку. *Обдарована дитина*. 2002. № 1–2. С. 24–31.
8. Митаренко А. Національне художнє виховання. Проблеми та перспективи. *Шкільний світ*. 1999. № 5. С. 4.
9. Ушинський К. Д. Рідне слово. *Вибрані педагогічні твори* : у 2 т. Київ : Рад. шк., 1983. Т. 1. С. 121–133.

References:

1. Bratko-Kutynskiy, O. (1996), Fenomen Ukrainy [Ukrainian Phenomenon], Hazeta Vechirniy Kyiv, Kyiv, Ukraine.
2. Burenko, V. M. (2012), Osoblyvosti navchannia anhliiskoi movy uchniv pershoho klasu [Features of teaching English to first grade students] *Inozemni movy v suchasniy shkoli*, № 2.

3. Hrudova, N. (2001) Tvorchyi potentsial sotsiokulturnoho komponentu protsesu vyvchennia inozemnoi movy [The creative potential of the sociocultural component of the foreign language learning process] Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. M. Kotsiubynskoho. Aktualni problemy formuvannia tvorchoi osobystosti vchytelia pochatkovykh klasiiv. Zbirnyk materialiv druhoi Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii.
4. Dubaseniuk, O. A. (2003) Providni mikrochynnky sotsializatsii pidlitka [Leading micro-factors of adolescent socialization] Polsko-Ukrainskyi zhurnal. Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia.
5. Kazantseva, I. (2001) Tvorchia diialnist yak zasib formuvannia mitsnosti znan shkoliariv [Creative activity as a means of forming the strength of students' knowledge] Ridna shkola, № 2.
6. Kravchenko, I. M. (2012) Metodychni rekomendatsii vchytelvi, yakyi vykladaie v 1 klasi [Guidelines for the teacher who teaches in the 1 form] Anhliiska mova v pochatkovii shkoli, №10.
7. Kulchytska, O. I. (2002) Diznaiemosia pro vikovi osoblyvosti ditei doshkilnoho viku [We learn about the age characteristics of preschool children] Obdarovana dytyna. № 1, 2.
8. Mytarenko, A. (1999) Natsionalne khudozhnie vykhovannia. Problemy ta perspektyvy [National Art Education. Problems and prospects] Shkilnyi svit, № 5.
9. Ushynskyi, K. D. (1983) Ridne slovo [Native word] Radianska shkola, Kyiv, Vol. 1.

Dovhopolova H. G. Pedagogical potential of foreign language children's literature in the formation of sociocultural competence of younger students

In the article it is substantiated that the purpose of preparing a child in a modern school is to form a creative, comprehensively developed, spiritually enriched personality with a scientific outlook, thorough professional knowledge. On this basis, the content of modern vocational training should be aimed at the formation of a teacher who is able to work in a system characterized by the interaction of different cultures, in accordance with the requirements of modern society, the revival of personality, the restoration of human values.

The pedagogical potential we define as the ability of a certain element of the pedagogical system to achieve a certain goal by accomplishing these tasks effectively. The pedagogical potential of English-language children's literature is its ability to promote the learning, development and upbringing of the child. A well-crafted, well-selected children's book is always a powerful tool for the mental education and formation of artistic and aesthetic preferences and tastes of the child. Children's literature can be used in the process of moral, economic, environmental education. Children's English literature is a non-fiction book designed specifically for children, featuring the finest classical, folk, poetic and prose works written in English. Contemporary English-language literature for children includes the best examples of contemporary fiction, non-fiction, science fiction written in English, taking into account the genre diversity of English literature.

Culture is a multilevel and complex concept that integrates elements of the mentality, religious beliefs, everyday and political characteristics of a society, its history and its impact on the present. Domestic educators point out that teachers should be prepared to involve children in the treasures of world art through familiarity with the culture of particular civilizations or countries. Modern teachers emphasize that the educational potential of some school subjects is left out of the attention of teachers, in particular it is a component of a foreign language such as sociocultural competence.

The article identifies that sociocultural competence is the student's awareness of the culture and socio-everyday life of the people whose language is being learned, which should lead to a further understanding of the philosophical and aesthetic characteristics of the language and stimulate further interest in language learning.

Key words: socio-cultural competence, children's literature, foreign language, pedagogical competence, specialist training, English-language literature, culture, younger students.

УДК 378.147: 656.071.1

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-70.23>

Желясков В. Я.

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ**

Подано аналіз зарубіжного досвіду підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії. Для аналізу обрано країни Європейського регіону, які належать до Міжнародної асоціації морських університетів (IAMU), – Хорватії, Німеччини, Румунії. Зазначено, що провідні морські університети, які забезпечують морську освіту для морських фахівців, ґрунтовану на таких положеннях: урахування процесів глобалізації в судноплаванні; безпека й захист навколишнього середовища, є вирішальними для морського сектору, а людські ресурси є найважливішим елементом. Забезпечення та збереження висококваліфікованих кадрових ресурсів у морській галузі можливі шляхом ефективного навчання, розвитку, зв'язку між практичними навичками, технікою управління та якістю. Проаналізовано особливості підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії в зазначених країнах. Визначено загальні тенденції та інноваційні ідеї для впровадження у вітчизняній системі підготовки морських фахівців. Позитивною є участь студентів у програмі Erasmus+, що дає змогу отримати закордонний досвід і розширити професійні знання, а також студенти навчаються працювати в складних умовах і швидко приймати рішення, працювати в особливих для життя умовах на морі, набувають уміння й навички адаптуватися до різних ситуацій, брати на себе відповідальність і бути гнучкими в міжкультурній спільноті, що дуже важливо для морського фахівця. Доведено, що в розвинених країнах світу, крім професійних технічних дисциплін, важливою частиною навчання є гуманітар-